

ФЕСТИВАЛИ

УДК 792.2.091(497.113 Нови Сад)(083.94)
DOI 10.7251/AGN1709083R

Др Мирослав Радоњић

62. СТЕРИЈИНО ПОЗОРЈЕ 2017. Нови Сад, 26. мај – 3. јун 2017.

Извештај селектора

Породични и други демони

Када смо пре десет година, након широких консултација са стручном позоришном јавношћу, одлучили да променимо концепцију Стеријиног позорја и трансформишемо га из фестивала домаћег аутора у национални театарски фестивал, намера је била да се омогући свим драмским уметницима из Србије да се, без икаквог ограничења, такмиче за престижне Стеријине награде и, истовремено, да се повећа конкуренција односно број представа које имају могућност да се појаве на Позорју. Претходни период показао је да је

примарни циљ испуњен али су истовремено изгубљени идентитет и особеност по којима је Стеријино позорје било препознатљиво у региону, па и шире. Иако су афирмација и промоција, првенствено савремене српске драмске књижевности, али и домаће класике, остали примарни готово у свима делатностима и активностима институције Позорја, од установљења Конкурса за најбољи домаћи драмски текст, реализације копродукција заснованих на победничким текстовима Конкурса с позориштима из земље и окружења, до континуи-

раног објављивања остварења наших аутора у часопису *Сцена* на српском и на енглеском језику, ипак је све снажнија критика постојећег концепта Фестивала утицала на одлуку да почетком 2016. године започну нове консултације у вези са будућношћу Позорја. На ово је у значајној мери деловала и чињеница што су последњих неколико година у Србији основана бар три-четири фестивала сличних програмских усмерења – сви су подсећали једни на друге, а Стеријино позорје најмање је личило на само себе. По окончању 61. фестивала, одлучено је да се Позорје врати изворним начелима на којима су утемељени институција и фестивал – домаћем аутору, у најширем смислу те речи.

Прави ефекти оваког опредељења показале се у наредним годинама, али судећи по сезони 2016/17. наш потез био је рационалан и у корист српског драмског писма. Од 15. марта прошле до 15. марта ове године, као селектор видео сам 64 представе засноване на делима домаћих аутора – 57 у Србији, од чега чак 37 праизведби! Српски аутори играни су и у Мађарској, Румунији, Словенији, Црној Гори и Босни и Херцеговини. Ови бројеви говоре у прилог тези да се театри враћају старој, провереној и разумној пракси да на репертоарима у већој мери буду заступљени комади наших савремених аутора,

на шта је сасвим извесно и Позорје имало, бар посредан, утицај.

Када је реч о уопштеној слици репертоара српских позоришта, с нарочитим акцентом на упризорења домаћих драмских текстова, доминантним тематским преокупацијама, жанровским одређењима, књижевно-драматуршким поступцима, редитељским поетикама и уметничко-естетским дометима, термин који најпрецизније дефинише тренутну ситуацију јесте – *разноликост*. Стога не треба никога да изненади што ће таква одредница сасвим легитимно моћи да се искористи и при описивању 62. Стеријиног позорја. Једноставно, ни на стилском, ни на идејно-тематском, нити на поетичком нивоу не постоји преовлађујућа линија за коју бисмо, без икаквих недоумица, могли да кажемо да је обележила ову позоришну сезону. Ово није квалитативна оцена, већ једноставна чињеница. Српски драмски писци у поменутих праизведбама, у највећој мери не кокетирају с непосредном стварношћу и не покушавају по сваку цену да пишу комаде жестоког друштвеног ангажмана, већ настоје и на срећу, углавном и успевају, да искуства једне заједнице у дугом периоду транзиције, с најразличитијим егзистенцијалним феноменима, уздигну до категорија универзал-

ности. Хетерогеност односно разноврсност, понајвише се огледају у инсценацији, то јест реализованим редитељским експликацијама и њиховом тумачењу савремених аутора и домаћих класика. Ипак, утисак је да инвентивност и маштовитост редитеља, бар у тридесетак представа, нису „угрозили“ аутора, није било (не увек добро дошло) „креативне надградње писца“, што је резултовало стилском кохерентношћу представа и, свакако, уметнички релевантнијим остварењима. Респектабилна заступљеност млађе генерације редитеља обећава и за сваку је похвалу.

Од представа које, свака на свој начин, презентују неспецифичан драматуршки поступак, стилско-жанровске искораке, неконвенционална редитељска решења или упечатљива глумачка остварења, овом приликом заслужују да се помену *Гојоланд*, текст Јанош Херцег, режија Андраш Урбан, Народно позориште Сомбор; *Под жрвњем*, текст Драгослав Ненадић, режија Егон Савин, Југословенско драмско позориште Београд; *Off*, ауторски пројекат Золтана Пушкаша, *Фама о дициклизџима*, текст Светислав Басара, адаптација, режија Роберт Ленард, *Црни*, текст Роберт Ленард, режија Жанко Томић (све три у продукцији Новосадског позоришта/Újvidéki Színház); *Врла нова 2061*,

ауторски пројекат Милене Деполо и Бобана Скерлића, Народно позориште Суботица; *Клуб љубишљеља* *Смене 8*, текст Саша Радоњић, режија Филип Марковиновић, Шабачко позориште; *Кир Јања*, текст Ј. Ст. Поповић, режија Драгана Варагић, Књажевско-српски театар Крагујевац; *Бунар*, текст Радмила Смиљанић, режија Дарко Цвијетић, Приједорско позориште (Босна и Херцеговина/Република Српска); *Трамвај звани самоћа*, текст Мина Ђирић, Маша Радић, Неда Гојковић, Галина Максимовић, режија Стеван Бодрожа, Установа културе „Вук Караџић“ Београд; *Невидљиви људи*, текст Јелена Кајго, режија Немања Ранковић, Народно позориште Ужице; *Три лица самоће*, текст Жељко Јовановић, режија Филип Марковиновић, Српско народно позориште Нови Сад и Битеф театар Београд. Упечатљив пример да и даље постоје велики ентузијастички, показују Филип Гајић, који је покренуо нову сцену на Дорћолу „Космодром“ где се изводи врло занимљива представа *Сесџре браће Барух* и неуморни Батрић Жарковић и његово позориште „Славија“.

Такмичарска селекција 62. Стеријиног позорја

ОЖАЛОШЋЕНА ПОРОДИЦА, текст Бранислав Нушић, режија Игор Вук Торбица, Прешерново гледалишче Крањ и Словенско људско гледалишче Цеље (Словенија)

Уз несумњиво важну улогу Катарине Пејовић као драматурга представе, Игор Вук Торбица понудио је један од могућих кључева тумачења наше драмске класике у контексту савременог друштвено-историјско-позоришног тренутка. Осавремењујући Нушићеве ликове и њихове међусобне комплексне односе, редитељ ни једног тренутка не претерује и вешто избегава замке насилног читавања данашњег менталитетско-моралног склопа у драматуршко-наративну композицију комада. Из јасно дефинисаних карактера и ситуација извлачи заједничке именитеље с актуелном свакодневицом и препознатљивим стереотипима, задржавајући суштинску повезаност с нушићевски бритким хумором и тематско-идејном компонентом текста. Сјајно решење сценског простора у коме централно место заузима огроман фрижидер, као симбол потрошачког односно конзумерског, бескрупулозног друштва, те одличан и више него убедљив глумачки ансамбл, само су неки од елемената који доприносе високим уметничким дометима словеначке представе.

РУЖА, УВЕЛА, текст Борисав Станковић/Јелена Мијовић, режија Милан Нешковић, Позориште „Бора Станковић“ Врање

На основу неколико књижевних дела Боре Станковића, Јелена Мијовић отелотворује узбудљив, мелодрамски комад, упечатљиве „јужњачке“ атмосфере, у чијем су средишту судбине маргиналаца, неспремних на животне изазове, неминовност напуштања сигурности родитељског дома и завичаја, инфантилна романтично-љубавна искушења. Не бежећи од духа давно несталог времена, Милан Нешковић филигрански тачно гради остварење савременог позоришног језика, уз духовита самоиронијска и аутопоетичка поигравања, извлачећи максимум из креативних потенцијала глумаца врањског позоришта. Сценографија, коју такође потписује Нешковић, поред тога што обезбеђује ефектан и функционалан простор игре, од нарочитог је значаја и за драматуршко-редитељски аспект представе.

НА ДРИНИ ЋУПРИЈА, по мотивима дела Иве Андрића, адаптација, режија Кокан Младеновић, Српско народно позориште Нови Сад

Очекивана скепса да је уопште могуће један од најзначајнијих романа у историји српске књижевности, монументалну, вишезначну, вишедимензионалну, готово епску причу о трагичном усуду небројених генерација на историјској ветрометини Балкана, Андрићеву *На Дрини ћурија* транспоновати на сцену и прилагодити сведеним театарским условностима, суверено је развејана раскошном представом Српског народног позоришта. Кокан Младеновић, са целокупним ауторским тимом (драматург Светислав Јованов, кореографкиња Андреја Кулешевић, композиторка Ирена Поповић, сценографкиња Марија Калабић, костимографкиња Татјана Радишић, сценски говор Дејан Средојевић) и моћним глумачким ансамблом, успева да превазиђе дословно и немогуће пресликавање целокупног сижеа Андрићевог романа на сцену. Задржавајући мост, симбол живота, трајања, смисла, као централни „лик“, смештајући око њега и на њега неколико судбина и уводећи категорију неумитног протицања времена као једног од најбитнијих „актера“, Младеновић је у великој мери спутао своју, понекад „неукротиву“, редитељску машту и на сцени оживео, у сваком смислу, велику и значајну представу.

ЕЛЕКТРА, текст Данило Киш, режија Ива Милошевић, Народно позориште Београд

Антологијску драму Данила Киша, по Еурипидовом комаду, Ива Милошевић поставила је у класичнијем сценском облику, без грубих паралела са савременошћу и непотребних алузија на феномене данашњег друштва. Универзална прича о односу злочинца и жртве, релативности апсолутних судова о етичком кодексу и праву на освету, подсетила је на то да је позориште од античких времена уметност заснована, пре свега, на литерарно релевантном текстуалном предлошку, и да најчешће доследно протумачен на сцени постиже значајне естетске ефекте. Све је у представи Народног позоришта пажљиво промишљено и одмерено, од сценског говора за који је била задужена Љиљана Мркић-Поповић, преко сведене и фасцинантне музике Владимира Пејковића, интелигентно осмишљеног Хора, сценографије Горчина Стојановића, до бриљантних улога, пре свих Наде Шаргин као Електре и Душанке Стојановић Глид као Клитемнестре. Њихово сучељавање вероватно је најблиставија глумачка сцена целокупне домаће сезоне.

ХИПНОЗА ЈЕДНЕ ЉУБАВИ, текст, режија Душан Ковачевић, Звездара театар Београд

Најновијим комадом Душан Ковачевић поново залази у пределе фантазмагоричне, бајковите мелодраме, чији се хумор понекад спушта у домен једноставне људске природе и пристодушности, а неретко се уздиже на раван оштре сатире. У тим жанровским оквирима и тематским обрасцима у чијем је средишту помало или нешто више дисфункционална породица, Ковачевић се као аутор налази на добро познатој територији, чиме су задовољени предуслови за комуникативну, питку, смешно-тужну, гротескну и надасве успешну представу. Горко суочавање са чињеницом о несмањеном одласку младих, образованих људи из наше земље, њиховом трајном напуштању једне духовно и материјално осакаћене заједнице, Ковачевић боји тоновима специфичне духовитости и метафорике, што *Хийнозу једне љубави* чини друштвено ангажованом драмом завидних уметничких домета.

МОЈЕ ДЕТЕ, текст Стојан Срдих, адаптација, режија Ана Ђорђевић, Београдско драмско позориште

Доказ да је могуће написати изразито актуелан текст, без дневно-политичких баналности, више је него препознатљив у драми Стојана Срдиха. Бавећи се темом маргинализоване етничке скупине – Ромима – Срдих проговара о сложеним друштвено-социјалним проблеми-

ма, али и интимној страни живота ових људи. Неприлагођеност средини, неприхватање и нетолеранција шире заједнице, инцест, суочавање с тврдокорним и суровим светом бирократије, урушавање породице, све је то у драматуршком смислу врло добро укомпоновано у овом потресном комаду. Ана Ђорђевић га на сцени оживљава с приметном дозом стилизације, уз обилато коришћење сценских симбола и готово сировом, огољеном позоришном естетиком, што доприноси наглашавању универзалних порука, дубоке личне драме девојчице Ранке и њених родитеља Мирке и Боркана, и сагледавању апсурда света у којем егзистирамо. Одлична Јована Гавриловић, и ништа мање добри Ивана Николић и Андреј Шепетковски, допринели су да *Моје дете* буде један од врхунаца позоришне сезоне у Србији.

НОВО ДОБА, текст Вук Бошковић, концепт, режија Дино Мустафић, Битеф театар Београд и АртХуб Сарајево (Србија и Босна и Херцеговина)

Још једна драма дубоко урођена у нашу свакодневицу, депресивни амбијент транзиције, атмосферу сурове и дехуманизоване приватизације, бескрупулозних тајкуна, постратних траума и несналажења појединаца у свету урушених идеала и темељних вред-

ности заједнице. Вук Бошковић, инспирисан књигом есеја-прича Виктора Иванчића *Радници и сељаци*, пише текст фрагментарне структуре са два паралелна тематска тока. Друштво политичких и маркетиншких манипулација, лажних емоција, деструктивне острашћености и неумољиве бесперспективности, наглашено је и у сценској реализацији Дина Мустафића. Потпуно се ослањајући на идејно-мотивски ниво Бошковићевог текста и снагу и уверљивост глумачке експресивности свих актера, чији су ликови грађени између психолошког реализма и благе иронијске дистанце, Мустафић реализује узбудљиву и истински опомињућу представу о апсурдима и баналностима савремене цивилизације.

ДЕЦА РАДОСТИ, текст Милене Марковић, режија Снежана Тришић, Позориште Атеље 212 Београд

Нови текст Милене Марковић (након *Змајеубица*) представља повратак на поетички и жанровски терен на којем се она, очигледно, најбоље осећа. Комад доноси причу о послератним генерацијама родитеља и деце, чији животи и трагичне судбине не могу да се одвоје од усуда једне земље које више нема. Реч је, условно говорећи, о драми-епопеји, хроници времена и

турбулентне историје, чије последице су видљиве и данас, несумњиво и неповратно обликујући нашу будућност. Али, како је то најчешће случај с драмама Милене Марковић, њен посебан песнички сензибилитет успешно је уграђен у драматуршко ткиво *Деце радосћи*, тако што се унутар прецизно дефинисаног просторно-временског рама, одвија интимна драма целе изгубљене генерације бунтовника-губитника, материјализованих кроз лик Песника, његов процес иницијације, сукоб са традиционалним погледима на свет, одрастање, залудни бег од стварности у сфере уметности и музике и неизбежни крај. Снежана Тришић доследно преноси текст на сцену, уз можда и нешто већу дозу страхопоштовања него што је то неопходно, али свакако доносећи врло важну и релевантну представу за наш театарски тренутак.

МАЕСТРО, текст Миливоје Млађеновић, режија Милан Нешковић, Народно позориште Сомбор

Необично узбудљив, креативан, авантуристички и богат живот славног сомборског сликара Милана Коњовића, инспирисао је Миливоја Млађеновића да напише комад о свом суграђанину. Међутим, није реч о биографској, нити историјској драми, не-

го о својеврсној фантазмагорији унутар које се делови живота и стваралаштва Коњовића преплићу са фикцијом и ониричким елементима. Настаје дело које проблематизује однос уметника према времену и околностима у којима обитава, сукоб с непосредним окружењем и провинцијским духом, спремност на болне ком-

промисе. Препознатљивим маниром маштовите театрализације, редитељ Милан Нешковић још једном је показао инвентивност, готово неспутану креативну дрскост у постављању овог текста на сцену сомборског Позоришта. У томе је имао драгоцену и неопходну подршку, већ пословично, одличног ансамбла ове куће.

Нетакмичарска међународна селекција „Кругови“

У години када се Стеријино позорје вратило изворном принципу – домаћем аутору, биће занимљиво погледати статус драмских писаца у земљама региона. У програму „Кругови“ наћи ће се пет представа, од укупно 17, колико сам погледао. Позоришна остварења која су конкурисала за ову селекцију долазе из Турске, Мађарске, Румуније, Хрватске, Босне и Херцеговине, Македоније и Црне Горе.

ТРИ ЗИМЕ, текст Тена Штивичић, режија Ивица Буљан, Хрватско народно казалиште Загреб (Хрватска)

Једна од најзначајнијих драмских списатељица с ових простора Тена Штивичић у свом најновијем комаду бави се судбином четири генерације жена из једне породице кроз три историјске епохе. Полазећи од искуства предака, односно животног пута њене прабаке,

богатећи је фикцијом, ауторка гради драму-хронику породице чија прича почиње у првој половини 20. века, а завршава се у години уласка Хрватске у Европску унију. Духовита, емотивна, потресна драма упризорена је на сцени Хрватског народног казалишта као велика ансамбл представа, раскошне сценографије (Александар Денић) и осебујне режије Ивице Буљана.

СИНОВИ УМИРУ ПРВИ, текст Мате Матишић, режија Марко Мисирача, Народно позориште Републике Српске Бања Лука (Република Српска, БиХ)

Изворни текст Мате Матишића о поратним траумама и бесмислу сукоба на просторима бивше Југославије, патњи малог човека и незалеченим ранама узрокованим крвавим безумљем, у Народном позоришту Републике Српске адаптиран је и прилагођен тек нешто измењеном просторном контексту,

али идентичном менталном склопу, истоветним карактерима и етичким принципима, по којима тешко можемо разликовати народе у некада заједничкој држави. Црнотуморну комедију, тешку породичну драму, али и комад апсурда, редитељ Марко Мисирача сценски поставља у традиционалној позоришној форми, темељећи свој поступак на квалитетима текста и врло добрим бањалучким глумцима.

ТЕФЕРИЧ, текст Дервиш Сушић, адаптација, режија Алеш Курт, Камерни театар 55 Сарајево (Босна и Херцеговина)

Како је данас могуће у једној представи третирати феномен власти, поготово у земљи која се зове Босна и Херцеговина? Одговор Алеша Курта који је адаптирао и режирао драму босанскохерцеговачког аутора Дервиша Сушића јесте да је то адекватно кроз монтиспајтоновски или аланфордски манир. Изводећи на сцену карикатуралне ликове, и жестоком сатиром исмевајући се сваком облику власти, ма ко да је персонификује, Алеш Курт твори урнебесно духовиту, али и представу која оставља горак укус. Најбољи опис даје сам редитељ: „Весело и крволочно причамо причу о томе како онда кад се животиње понашају као људи то називамо басном, а кад се људи понашају као животиње – Босном.“

ЗА ШТА БИСТЕ ДАЛИ СВОЈ ЖИВОТ?, ауторски пројекат Хариса Пашовића и ансамбла представе, East West Center Сарајево, Новосадско позориште/Újvidéki Színház, Позориште „Промена“ Нови Сад, Босанско народно позориште Зеница (Босна и Херцеговина и Србија)

Ова представа настала је сасвим спонтано, након задатка који су добили студенти глуме на новосадској Академији уметности, када су радили позоришне портрете људи који су дали свој живот за идеје. Непретенциозност целокупног пројекта, ангажман младих, идеологијом и политиком неоптерећених, генерацијски блиских особа из двеју средина, Србије и Босне и Херцеговине, дакле држава чије дводеценијске одnose углавном обележавају шумови у комуникацији као непосредна последица ратних дешавања деведесетих година 20. века, изродили су се у занимљиво истраживање позоришне естетике и модела сценског израза. Преиспитивањем примера из историје, актери покушавају да одговоре на питање постоје ли данас племените идеје и идеали вредни саможртвовања. Поред уметничких разлога, остварење је значајно и у друштвеном и феноменолошком смислу.

ХОРТИ, ауторски пројекат Арпада Шилинга, Мађарско државно

позориште „Csiky Gergely“ Темишвар, Позориште класике „Ioan Slavici“ Арад, Народно позориште Сомбор (Румунија и Србија)

Стари познаник Стеријиног позорја, један од најзначајнијих европских позоришних стваралаца, Арпад Шилинг започео је нови

ауторски пројекат *Хорџи*, као регионалну копродукцију. Тема о проблему нацизма у Другом светском рату која је и данас за мађарско друштво више него провокативна, у тумачењу Арпада Шилинга извесно ће понудити јединствен позоришно-естетски догађај.

Свечано отварање 62. Стеријиног позорја, ван конкуренције

КО ТО ТАМО ПЕВА (балет),

кореографија, режија Сташа Зуровац, музика Војислав Воки Костић, Народно позориште Београд. Либрето представе инспирисан сценаријем истоименог филма Душана Ковачевића, у режији Слободана Шијана.

Након завршетка селекционог циклуса и избора представа за 62. Стеријино позорје, могло се приметити да је у већини централна тема породица, наравно не она срећна, него дисфункционална, хендикепирана, угрожена, обесправљена или оптерећена патолошким односима, што вероватно најречитије дефинише време у којем живимо. Стога се као мото овогодишњег фестивала намеће парафраза наслова Марксовог романа – Породични и други демони.

Представа у част награђених

КАКО ЈЕ ДОБРО ВИДЕТИ ТЕ ОПЕТ, текст Олга Димитријевић (победничка драма на Конкурсу Стеријиног позорја за оригинални домаћи драмски текст у 2014), режија Александра Милавић Дејвис, Позориште Атеље 212 Београд и Стеријино позорје Нови Сад.

У Новом Саду, 16. март 2017.